

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 26ης Οκτωβρίου 1999 *

Στην υπόθεση C-273/97,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Industrial Tribunal, Bury St Edmunds (Ηνωμένο Βασίλειο), προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Angela Maria Sirdar

και

The Army Board,

Secretary of State for Defence,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία της Συνθήκης ΕΚ, ιδίως δε του άρθρου 224 αυτής (νυν άρθρου 297 ΕΚ), και της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 70), ιδίως δε του άρθρου 2 της οδηγίας αυτής,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, J. C. Moitinho de Almeida, D. A. O. Edward και R. Schintgen, προέδρους τμήματος, P. J. G. Kapteyn, J.-P. Puissochet (εισηγητή), G. Hirsch, P. Jann και H. Ragnemalm, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. La Pergola
γραμματέας: L. Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- η A. M. Sirdar, εκπροσωπούμενη από τον P. Duffy, QC, και την D. Rose, barrister, εντολοδόχων της H. Slater, solicitor, The Equal Opportunities Commission,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον J. E. Collins, Assistant Treasury Solicitor, επικουρούμενο από τους R. Plender, QC, S. Richards και R. McManus, barristers,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την K. Rispal-Bellanger, υποδιευθύντρια διεθνούς οικονομικού δικαίου και κοινοτικού δικαίου στη διεύθυνση νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, και την A. de Bourgoing, chargé de mission στην ίδια διεύθυνση,
- η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους L. Fernandes, διευθυντή της νομικής υπηρεσίας της γενικής διεύθυνσεως Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων του Υπουργείου Εξωτερικών, και Á. Seiza Neves, μέλος της ίδιας υπηρεσίας,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον P. J. Kuijper και την M. Wolfcarius, νομικούς συμβούλους,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της A. M. Sirdar, εκπροσωπούμενης από τον P. Duffy και την D. Rose, της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενης από τον J. E. Collins, επικουρούμενο από τους R. Cranston, QC, και R. Plender, της Γαλλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από την A. de Bourgoing, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τον P. J. Kuijper, κατά τη συνεδρίαση της 27ης Οκτωβρίου 1998,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 18ης Μαΐου 1999,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με απόφαση της 28ης Απριλίου 1997, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 29 Ιουλίου 1997, το Industrial Tribunal, Bury St Edmunds, υπέβαλε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), έξι προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία της εν λόγω συνθήκης, ιδίως δε του άρθρου 224 αυτής (νυν άρθρου 297 ΕΚ), και της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 70, στο εξής: οδηγία), ιδίως δε του άρθρου 2 της οδηγίας αυτής.
- 2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της A. M. Sirdar, αφενός, και του The Army Board και του Secretary of State for Defence, αφετέρου, λόγω της αονήσεως προσλήψεως της ενδιαφερομένης ως μαγείρισσας στους Royal Marines (πεζοναύτες του Ηνωμένου Βασιλείου).

Το νομικό πλαίσιο

3 Κατά το άρθρο 224 της Συνθήκης:

«Τα κράτη μέλη συνεννοούνται μεταξύ τους, για να προβούν σε κοινή ενέργεια προς αποτροπή παρακωλύσεως της λειτουργίας της κοινής αγοράς εξ αιτίας μέτρων που λαμβάνει κράτος μέλος σε περίπτωση σοβαρής εσωτερικής διαταραχής της δημοσίας τάξεως, σε περίπτωση πολέμου ή σοβαρής διεθνούς εντάσεως που αποτελεί απειλή πολέμου ή προς εκπλήρωση υποχρεώσεων που έχει αναλάβει με σκοπό τη διατήρηση της ειρήνης και της διεθνούς ασφαλείας.»

4 Το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Κατά την έννοια των κατωτέρω διατάξεων, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως συνεπάγεται την απουσία κάθε διακρίσεως που βασίζεται στο φύλο είτε άμεσα είτε έμμεσα, σε συσχετισμό, ιδίως, με την οικογενειακή κατάσταση.

2. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει την ευχέρεια που έχουν τα κράτη μέλη να αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής της τις επαγγελματικές δραστηριότητες, και, ενδεχομένως, την εκπαίδευση που απαιτείται για την πρόσβαση σ' αυτές, εφ' όσον λόγω της φύσεως ή των συνθηκών ασκήσεώς τους, το φύλο συνιστά παράγοντα αποφασιστικής σημασίας.»

5 Δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 2, της οδηγίας, «τα κράτη μέλη προβαίνουν περιοδικά στην εξέταση των επαγγελματικών δραστηριοτήτων που αναφέρονται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, προκειμένου να κρίνουν, λαμβάνοντας υπόψη την κοινωνική εξέλιξη, αν δικαιολογείται η διατήρηση των εν λόγω εξαιρέσεων. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή το αποτέλεσμα της εξετάσεως αυτής».

Η διαφορά της κύριας δίκης

- 6 Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών διέπεται από τον Sex Discrimination Act 1975 (νόμο περί των δυσμενών διακρίσεων λόγω φύλου). Κατά το άρθρο 85, παράγραφος 4, του νόμου αυτού, «καμία διάταξη του παρόντος νόμου δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να καταστήσει παράνομες τις πράξεις που διενεργούνται με σκοπό τη διασφάλιση του αξιομάχου του ναυτικού, του στρατού ή της αεροπορίας του Ηνωμένου Βασιλείου».
- 7 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι οι αρμόδιες αρχές των Royal Marines έχουν ως πολιτική να αποκλείουν τις γυναίκες από την υπηρεσία για τον λόγο ότι η παρουσία τους δεν συνάδει με την απαίτηση της «διαλειτουργικότητας», δηλαδή με την ανάγκη να μπορεί ο κάθε πεζοναύτης, ανεξάρτητα από την ειδικότητά του, να μάχεται σε μονάδα καταδρομών. Η πολιτική αυτή παρατίθεται σε έκθεση της 10ης Ιουνίου 1994 υπό τον τίτλο «Η νέα πολιτική απασχολήσεως των γυναικών στον στρατό — Οι συνέπειες όσον αφορά τους Royal Marines». Στο σημείο 2 (b) της εκθέσεως αυτής, το οποίο παρατίθεται στο σημείο 42 της αποφάσεως περί παραπομπής, διευκρινίζονται μεταξύ άλλων τα εξής: «Δεδομένου ότι οι Royal Marines συνιστούν ολιγάριθμο στρατιωτικό σώμα, πρέπει να είναι όλοι ικανοί σε περιόδους κρίσεως και ελλείψεως δυναμικού να υπηρετούν οποτεδήποτε αναλόγως του βαθμού και της ικανότητάς τους σε μονάδα καταδρομών. (...) Η απασχόληση γυναικών στους Royal Marines δεν εξασφαλίζει τη διαλειτουργικότητα αυτή».
- 8 Η Α. Μ. Sirdar ανήκε από το 1983 στο προσωπικό του στρατού ξηράς του Ηνωμένου Βασιλείου και υπηρετούσε από το 1990 ως μαγείρισσα σε ένα σύνταγμα καταδρομών του βασιλικού πυροβολικού, όταν τον Φεβρουάριο του 1994 της αναγγέλθηκε η απόλυσή της για οικονομικούς λόγους από τον Φεβρουάριο του 1995. Η απόλυση αυτή, που υπήρξε επακόλουθο μιας διαδικασίας μελέτης των δαπανών άμυνας, έθιξε συνολικά περισσότερους από 500 μαγείρους.
- 9 Τον Ιούνιο του 1994 η Α. Μ. Sirdar έλαβε μια πρόταση μετατάξεως στους Royal Marines, οι οποίοι είχαν ανάγκη μαγείρων, με έγγραφο στο οποίο διευκρινιζόταν ότι, προκειμένου να μεταταγεί, έπρεπε να επιλεγεί από μια επιτροπή προκαταρκτικής επιλογής και κατόπιν να ακολουθήσει την εκπαίδευση του καταδρομέα. Όταν όμως

οι αρμόδιες αρχές των Royal Marines πληροφορήθηκαν ότι επρόκειτο για γυναίκα και διαπίστωσαν ότι η πρόταση της είχε απευθυνθεί εκ παραδρομής, πληροφόρησαν την ενδιαφερομένη ότι η υποψηφιότητά της δεν μπορούσε να γίνει δεκτή λόγω της πολιτικής αποκλεισμού των γυναικών από αυτό το στρατιωτικό σώμα.

10 Μετά την απόλυσή της, η Α. Μ. Sirdar προσέφυγε ενώπιον του Industrial Tribunal, Bury St Edmunds, ισχυριζόμενη ότι υπέστη δυσμενή διάκριση λόγω φύλου. Δεδομένου ότι το δικαστήριο αυτό θεώρησε ότι για την επίλυση της διαφοράς ήταν αναγκαία η ερμηνεία των διατάξεων της Συνθήκης και της οδηγίας, αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Εκφεύγουν του πεδίου εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚ και/ή του παραγώγου δικαίου, ειδικότερα δε της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, οι αποφάσεις τις οποίες λαμβάνει κράτος μέλος σχετικά με την πολιτική του σε περίοδο ειρήνης και/ή κατά την προετοιμασία για πόλεμο, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση στις ένοπλες δυνάμεις του, την επαγγελματική εκπαίδευση για υπηρεσία στις δυνάμεις αυτές, τις συνθήκες εργασίας στις εν λόγω δυνάμεις ή τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεών του, εφόσον το κράτος μέλος λαμβάνει τις αποφάσεις αυτές με σκοπό τη διασφάλιση του αξιωμαχού των ενόπλων δυνάμεων;
- 2) Εκφεύγουν του πεδίου εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚ και/ή του παραγώγου δικαίου οι αποφάσεις τις οποίες λαμβάνει κράτος μέλος κατά την προετοιμασία για πόλεμο και σε περίοδο ειρήνης όσον αφορά την πρόσληψη, την εκπαίδευση και την τοποθέτηση στρατιωτών σε μονάδες πεζοναυτών των ενόπλων δυνάμεών του, οι οποίες προορίζονται για μάχη εκ του συστάδην με εχθρικά στρατεύματα σε περίπτωση πολέμου, εφόσον το κράτος μέλος λαμβάνει τις αποφάσεις αυτές με σκοπό τη διασφάλιση του αξιωμαχού των μονάδων αυτών;
- 3) Επιτρέπει το άρθρο 224 της Συνθήκης ΕΚ, κατ' ορθή ερμηνεία, στα κράτη μέλη να εξαιρούν από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου τη δυσμενή διάκριση λόγω φύλου όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση στις ένοπλες δυνάμεις, την επαγγελματική εκπαίδευση για την υπηρεσία στις δυνάμεις αυτές και τις συνθήκες εργασίας στις εν λόγω δυνάμεις, περιλαμβανομένων των όρων απολύσεως από τις ένοπλες δυνάμεις, σε περίοδο ειρήνης και/ή κατά την προετοιμασία για πόλεμο, με σκοπό τη διασφάλιση του αξιωμαχού των ενόπλων δυνάμεων;

- 4) Μπορεί να εκφεύγει του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, δυνάμει του άρθρου 224, η πολιτική κράτους μέλους η οποία συνίσταται στον αποκλεισμό όλων των γυναικών, σε περίοδο ειρήνης και/ή κατά την προετοιμασία για πόλεμο, από την υπηρεσία στις ένοπλες δυνάμεις ως βοηθητικού προσωπικού και συγχρόνως μαχίμων πεζοναυτών βάσει της αρχής της “διαλειτουργικότητας”; Εάν τούτο συμβαίνει, ποιες είναι οι κατευθυντήριες γραμμές ή τα κριτήρια που πρέπει να εφαρμοστούν προκειμένου να προσδιοριστεί αν η εν λόγω πολιτική μπορεί νομίμως να αποκλειστεί από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ δυνάμει του άρθρου 224;

- 5) Μπορεί να δικαιολογηθεί, βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, η πολιτική κράτους μέλους που συνίσταται στον αποκλεισμό όλων των γυναικών, σε περίοδο ειρήνης και/ή κατά την προετοιμασία για πόλεμο, από την υπηρεσία στις ένοπλες δυνάμεις ως βοηθητικού προσωπικού και συγχρόνως μαχίμων πεζοναυτών βάσει της αρχής της “διαλειτουργικότητας”;

- 6) Εάν τούτο συμβαίνει, ποια κριτήρια πρέπει να εφαρμόζουν τα εθνικά δικαστήρια, οσάκις εξετάζουν αν δικαιολογείται η εφαρμογή της πολιτικής αυτής;»

Επί του πρώτου και του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

- 11 Με τα δύο πρώτα ερωτήματά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν οι αποφάσεις τις οποίες λαμβάνουν τα κράτη μέλη σχετικά με την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και τις συνθήκες εργασίας στις ένοπλες δυνάμεις, με σκοπό τη διασφάλιση του αξιομάχου, ιδίως όσον αφορά τις μονάδες πεζοναυτών, εκφεύγουν του πεδίου εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου.

- 12 Η Α. Μ. Sirdar προτείνει στο Δικαστήριο να δώσει αρνητική απάντηση. Κατ’ αυτήν, καμία διάταξη δεν εξαιρεί ρητώς τις ένοπλες δυνάμεις από το πεδίο εφαρμογής της

Συνθήκης και μια τέτοια γενική εξαιρέση δεν μπορεί να συναχθεί από τις ειδικές παρεκκλίσεις που προβλέπει για διαφόρους λόγους η Συνθήκη ή η οδηγία.

- 13 Η Γαλλική και η Πορτογαλική Κυβέρνηση καθώς και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου υποστηρίζουν, αντιθέτως, ότι οι αποφάσεις που αφορούν την οργάνωση και τη διοίκηση των ενόπλων δυνάμεων, ιδίως όσες λαμβάνονται για τη διασφάλιση του αξιωμαχού στο πλαίσιο της προετοιμασίας για πόλεμο, εκφεύγουν του πεδίου εφαρμογής της Συνθήκης. Οι κυβερνήσεις αυτές στηρίζονται, μεταξύ άλλων, στις γενικές σκέψεις που συνάγονται από τον σκοπό της Συνθήκης ή σε ορισμένες ειδικές διατάξεις της Συνθήκης, όπως τα άρθρα 48, παράγραφος 4 (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρο 39, παράγραφος 4, ΕΚ), και 224.
- 14 Η Επιτροπή φρονεί ότι οι αποφάσεις που αφορούν την οργάνωση και τη διοίκηση των ενόπλων δυνάμεων δεν εξαιρούνται του πεδίου εφαρμογής της Συνθήκης, αλλά μπορούν να εμπίπτουν στην παρεκκλίση που προβλέπει το άρθρο 224 της συνθήκης αυτής.
- 15 Διαπιστώνεται ότι απόκειται στα κράτη μέλη, τα οποία πρέπει να θεσπίσουν τα κατάλληλα μέτρα για την προάσπιση της εσωτερικής και εξωτερικής τους ασφαλείας, να λάβουν τις αποφάσεις που αφορούν την οργάνωση των ενόπλων δυνάμεών τους. Εξ αυτού δεν συνάγεται, ωστόσο, ότι οι αποφάσεις αυτές πρέπει να εκφεύγουν εντελώς του πεδίου εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου.
- 16 Πράγματι, όπως έχει ήδη διαπιστώσει το Δικαστήριο, η Συνθήκη μόνο στα άρθρα 36, 48, 56, 223 (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρα 30 ΕΚ, 39 ΕΚ, 46 ΕΚ και 296 ΕΚ) και 224, τα οποία αφορούν εξαιρετικές και σαφώς προσδιορισμένες περιπτώσεις, προβλέπει τη δυνατότητα παρεκκλίσεων σε περίπτωση καταστάσεων ικανών να απειλήσουν τη δημόσια ασφάλεια. Δεν μπορεί να συναχθεί από τα άρθρα αυτά η ύπαρξη γενικής και εγγενούς στη Συνθήκη επιφυλάξεως εξαιρούσας από το πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου όλα τα μέτρα που λαμβάνονται για τη δημόσια ασφάλεια. Η αναγνώριση της υπάρξεως γενικής επιφυλάξεως, εκτός των συγκεκριμένων προϋποθέσεων που θέτουν οι διατάξεις της Συνθήκης, θα μπορούσε να θίξει τον δεσμευτικό χαρακτήρα και την ομοιόμορφη εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου (βλ., στο πνεύμα αυτό, απόφαση της 15ης Μαΐου 1986, 222/84, Johnston, Συλλογή 1986, σ. 1651, σκέψη 26).

- 17 Η έννοια της δημόσιας ασφάλειας, κατά τα άρθρα της Συνθήκης που παρατίθενται στην προηγούμενη σκέψη, καλύπτει τόσο την εσωτερική ασφάλεια ενός κράτους μέλους, όπως στη διαφορά της κύριας δίκης επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Johnston, όσο και την εξωτερική ασφάλειά του (βλ., στο πνεύμα αυτό, αποφάσεις της 4ης Οκτωβρίου 1991, C-367/89, Richardt και «Les Accessoires Scientifiques», Συλλογή 1991, σ. I-4621, σκέψη 22, και της 17ης Οκτωβρίου 1995, C-83/94, Leifer κ.λπ., Συλλογή 1995, σ. I-3231, σκέψη 26).
- 18 Εξάλλου, ορισμένες από τις παρεκκλίσεις που προβλέπει η Συνθήκη αφορούν μόνον τους κανόνες περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, των προσώπων και των υπηρεσιών και όχι τις κοινωνικές διατάξεις της Συνθήκης, στις οποίες εμπίπτει η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών, την οποία επικαλείται η A. M. Sirdar. Κατά παγία νομολογία, η αρχή αυτή έχει γενικό περιεχόμενο και η οδηγία έχει εφαρμογή στις εργασιακές σχέσεις στον δημόσιο τομέα (βλ. αποφάσεις της 21ης Μαΐου 1985, 248/83, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 1985, σ. 1459, σκέψη 16, και της 2ας Οκτωβρίου 1997, C-1/95, Gerster, Συλλογή 1997, σ. I-5253, σκέψη 18).
- 19 Κατά συνέπεια, δεν υφίσταται καμιά γενική επιφύλαξη, με εξαίρεση την ενδεχόμενη εφαρμογή του άρθρου 224 της Συνθήκης που αφορά όλως εξαιρετική κατάσταση και αποτελεί αντικείμενο του τρίτου και του τετάρτου ερωτήματος, ως προς την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών όσον αφορά μέτρα οργάνωσης των ενόπλων δυνάμεων δικαιολογούμενα από την προστασία της δημόσιας ασφάλειας (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Johnston, σκέψη 27).
- 20 Επομένως, στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι οι αποφάσεις τις οποίες λαμβάνουν τα κράτη μέλη σχετικά με την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και τις συνθήκες εργασίας στις ένοπλες δυνάμεις, με σκοπό τη διασφάλιση του αξιωμαχού, κατά κανόνα δεν εκφεύγουν του πεδίου εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου.

Επί του πέμπτου και του έκτου προδικαστικού ερωτήματος

- 21 Με τα ερωτήματα αυτά, τα οποία πρέπει να εξετασθούν πριν από το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν — και σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως υπό ποιες προϋποθέσεις — μπορεί ο αποκλεισμός των γυναικών από την υπηρεσία σε μάχιμες μονάδες όπως είναι οι Royal Marines να δικαιολογηθεί δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 2, της οδηγίας.
- 22 Η Α. Μ. Sirdar και η Επιτροπή καθώς και, επικουρικώς, οι κυβερνήσεις που κατέθεσαν παρατηρήσεις είναι της γνώμης ότι πρέπει να εκτιμώνται οι δικαιολογητικοί λόγοι που παρέχονται για τον αποκλεισμό αυτό, με σημείο αναφοράς τα κριτήρια που διατύπωσε το Δικαστήριο στην προπαρατεθείσα απόφαση Johnston και διασφαλιζομένης ειδικότερα της τηρήσεως της αρχής της αναλογικότητας. Ωστόσο, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου φρονεί ότι ο δικαστικός έλεγχος στον τομέα αυτόν είναι κατ' ανάγκη περιορισμένος και πρέπει να αφορά μόνον το ζήτημα αν οι εθνικές αρχές μπορούσαν ευλόγως να κρίνουν ότι η βαλλόμενη πολιτική είναι αναγκαία και κατάλληλη.
- 23 Δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 2, της οδηγίας, τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας τις επαγγελματικές δραστηριότητες για τις οποίες, λόγω της φύσεως ή των συνθηκών ασκήσεώς τους, το φύλο συνιστά παράγοντα αποφασιστικής σημασίας, αλλά υπενθυμίζεται ότι η διάταξη αυτή, ως παρέκκλιση από ατομικό δικαίωμα που καθιερώνει η οδηγία, πρέπει να ερμηνεύεται στενώς (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Johnston, σκέψη 36).
- 24 Έτσι, το Δικαστήριο αναγνώρισε, επί παραδείγματι, ότι το φύλο μπορεί να αποτελεί παράγοντα αποφασιστικής σημασίας για θέσεις εργασίας όπως αυτές των surveillants και των surveillants chefs (φυλάκων και προϊσταμένων φυλάξεως) των φυλακών (απόφαση της 30ής Ιουνίου 1988, 318/86, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1988, σ. 3559, σκέψεις 11 έως 18) ή για ορισμένες δραστηριότητες όπως είναι οι δραστηριότητες της αστυνομίας που ασκούνται σε περίπτωση σοβαρών ταραχών (προπαρατεθείσα απόφαση Johnston, σκέψη 37).

- 25 Ένα κράτος μέλος μπορεί να επιφυλάσσει μόνο στους άνδρες ή στις γυναίκες, κατά περίπτωση, τις δραστηριότητες αυτές καθώς και τη σχετική με αυτές επαγγελματική εκπαίδευση. Σε παρόμοια περίπτωση, τα κράτη μέλη υποχρεούνται, όπως προκύπτει από το άρθρο 9, παράγραφος 2, της οδηγίας, να εξετάζουν περιοδικά τις εν λόγω δραστηριότητες, προκειμένου να κρίνουν αν, λαμβάνοντας υπόψη την κοινωνική εξέλιξη, μπορεί ακόμα να διατηρηθεί παρέκκλιση από το γενικό καθεστώς της οδηγίας (προπαρατεθείσα απόφαση Johnston, σκέψη 37).
- 26 Εξάλλου, κατά τον καθορισμό της έκτασης κάθε παρέκκλισης από το ατομικό δικαίωμα, όπως η ίση μεταχείριση μεταξύ ανδρών και γυναικών, πρέπει, όπως υπενθύμισε το Δικαστήριο στη σκέψη 38 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Johnston, να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας, η οποία περιλαμβάνεται μεταξύ των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου. Η αρχή αυτή απαιτεί οι παρεκκλίσεις να μη βαίνουν πέραν αυτού που είναι κατάλληλο και αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και απαιτεί επίσης τον συμβιβασμό, στο μέτρο του δυνατού, της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως με τις απαιτήσεις της δημόσιας ασφάλειας που είναι καθοριστικές για τις συνθήκες ασκήσεως της εν λόγω δραστηριότητας.
- 27 Ωστόσο, ανάλογα με τις περιστάσεις, οι αρμόδιες εθνικές αρχές διαθέτουν κάποια διακριτική ευχέρεια όταν θεσπίζουν μέτρα τα οποία θεωρούν αναγκαία για την προάσπιση της δημόσιας ασφάλειας ενός κράτους μέλους (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Leifer κ.λπ., σκέψη 35).
- 28 Συνεπώς, πρέπει να ελεγχθεί αν, υπό τις παρούσες συνθήκες, τα μέτρα που έλαβαν οι εθνικές αρχές, κατά την άσκηση της διακριτικής ευχέρειας που τους αναγνωρίζεται, επιδιώκουν πράγματι τον σκοπό της προασπίσεως της δημόσιας ασφάλειας και αν είναι κατάλληλα και αναγκαία για την επίτευξη του στόχου αυτού.
- 29 Όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 7 της παρούσας αποφάσεως, η άρνηση προσλήψεως της αιτούσας της κύριας δίκης ως μαγείρισσας στους Royal Marines αιτιολογείται βάσει του πλήρους αποκλεισμού των γυναικών από αυτό το σώμα στρατού, λόγω του λεγομένου κανόνα της «διαλειτουργικότητας», θεσπισθέντος με σκοπό τη διασφάλιση του αξιομάχου.

- 30 Συναφώς, από τη δικογραφία προκύπτει ότι, σύμφωνα με τις διαπιστώσεις στις οποίες ήδη προέβη το αιτούν δικαστήριο, η οργάνωση των Royal Marines διαφέρει θεμελιωδώς από αυτή των λοιπών μονάδων των ενόπλων δυνάμεων του Ηνωμένου Βασιλείου, καθότι αποτελούν την «αιχμή του δόρατος» των δυνάμεων αυτών. Πρόκειται περί ολιγαριθμού σώματος, οι στρατιώτες του οποίου έχουν ως προσορισμό να μάχονται στην πρώτη γραμμή. Έχει αποδειχθεί ότι, στο σώμα αυτό, οι μάγειροι καλούνται όντως να υπηρετήσουν και αυτοί ως καταδρομείς στην πρώτη γραμμή, ότι όλοι οι στρατιώτες του σώματος προσλαμβάνονται και εκπαιδεύονται προς τον σκοπό αυτό και ότι δεν υπάρχει καμία εξαίρεση από τον κανόνα αυτό κατά τον χρόνο της προσλήψεως.
- 31 Υπό τις συνθήκες αυτές, οι αρμόδιες αρχές, ασκώντας τη διακριτική ευχέρεια που διαθέτουν ως προς τη δυνατότητα διατηρήσεως της επίμαχης εξαιρέσεως λαμβανομένης υπόψη της κοινωνικής εξελίξεως, μπορούσαν, χωρίς να παραβιάσουν την αρχή της αναλογικότητας, να θεωρήσουν ότι οι ειδικές συνθήκες επεμβάσεως των μονάδων εφόδου τις οποίες αποτελούν οι Royal Marines και ιδίως ο κανόνας της «διαλειτουργικότητας», ο οποίος διέπει τις μονάδες αυτές, δικαιολογούσαν τη διατήρηση της συνθέσεώς τους αποκλειστικώς από άνδρες.
- 32 Συνεπώς, στο πέμπτο και στο έκτο ερώτημα πρέπει δοθεί η απάντηση ότι ο αποκλεισμός των γυναικών από την υπηρεσία σε ειδικές μάχιμες μονάδες όπως είναι οι Royal Marines μπορεί να δικαιολογηθεί δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 2, της οδηγίας, λόγω της φύσεως και των συνθηκών ασκήσεως των οικείων δραστηριοτήτων.

Επί του τρίτου και του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος

- 33 Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που δόθηκε στο πέμπτο και στο έκτο ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο τρίτο και στο τέταρτο ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 34 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, η Γαλλική και η Πορτογαλική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή, που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με απόφαση της 28ης Απριλίου 1997 το Industrial Tribunal, Bury St Edmunds, αποφαινεται:

- 1) Οι αποφάσεις τις οποίες λαμβάνουν τα κράτη μέλη σχετικά με την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και τις συνθήκες εργασίας στις ένοπλες δυνάμεις, με σκοπό τη διασφάλιση του αξιομάχου, κατά κανόνα δεν εκφεύγουν του πεδίου εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου.
- 2) Ο αποκλεισμός των γυναικών από την υπηρεσία σε ειδικές μάχιμες μονάδες όπως είναι οι Royal Marines μπορεί να δικαιολογηθεί δυνάμει του άρθρου 2,

παράγραφος 2, της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας, λόγω της φύσεως και των συνθηκών ασκήσεως των οικείων δραστηριοτήτων.

Rodríguez Iglesias

Moitinho de Almeida

Edward

Schintgen

Kapteyn

Puissochet

Hirsch

Jann

Ragnemalm

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 26 Οκτωβρίου 1999.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος

R. Grass

G. C. Rodríguez Iglesias